

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΕΙΑ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΔΙΑΦΩΡΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΩ¹

Ἐσπέρας, ὅτε ἤδη συνεσκόταζεν, ἄραντες ἐκ Βυζαντίου τὸ
τῆς Προποντίδος διεπλέομεν πέλαγος, γαληνιαῖον ἡμῖν ἄνεμον
τοῦ Ποσειδῶνος ἐμπνεύσαντος, ἅτε νέον αὐτὸν ἐγνωκόσι καὶ τὸν
5 αὐτοῦ γε πατέρα, μηδέν τοι τοιοῦτον νῆ Δία πρῶτον ἰδοῦσιν ὅτε
τούτῳ ἡμεῖν ἐν ἀγνωσίᾳ. Καὶ πρὶν τέτταρας ἡμέρας ἐκτελεσθῆναι
μηδενὸς τοῦ τῶν ἐν θαλάττῃ πειραθέντες δεινῶν ἦν Μίνως Διὸς
παῖς ἐκόσμει τῇ εὐνομίᾳ κατήρκαμεν, πάντ' ἄνω καὶ κάτω τὰ
τῆς πόλεως εὐρηκότες, πόλεμόν τε κακὸν καὶ ἀφορίαν τῆς Δήμη-

¹ Ἐξεδόθη ὑπὸ Αἰμιλίου Legrand (L) ἐν τῇ Bibliographie hel-
lénique... aux XVe et XVIe siècles. Ἐν Παρισίοις. 1815. (Τόμ. Β'
σ. 251) κατὰ τοὺς ἐξῆς κώδικας: α') Παρισιακὸν τῆς Ἐθνικῆς βιβλιο-
θήκης ὑπ' ἀρ. Suppl. grec. 205, αἰῶνος ιε' τελευτῶντος (P). β') κώ-
δικα τῆς βιβλιοθήκης Ἀμβρουσίου Firmin Didot (V). γ') κώδικα ἀγο-
σθέντα ὑπὸ τοῦ Legrand ἐν Κωνσταντινουπόλει (v). Ἐγὼ δ' εἶχον
ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν ὑπ' ἀρ. Phil. gr. LXXXV (Nessel) τῆς ἐν Βιέννῃ
Λυτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, ις' αἰῶνος (B).

1. Ἐπιγραφή: Ἀργυροπούλω PBvL: τῷ σόφῳ Ἀργυρο-
πούλω V 3. γαληνιαῖον L: γαληνναῖον PV: γαληνναῖον vB
5. τοιοῦτον PvbL: τοιοῦτο V

προς, ταῦτα δὴ τὰ γινόμενα, οἷς δὴ καὶ οὐ ἔνεκεν ἐγεγόνειμεν
 ἀπωλέσαμεν. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰσὶν οἱ παρ' ἐμὲ φοιτῶντες τῶν τετ-
 τάρων ἐπέκεινα τοῖς τε ἄλλοις ἃ ἡμῖν προκατείλεται καὶ μάλιστα
 ὅτι τὰ Ῥωμαίων εἰώθασιν ἐκπαιδεύεσθαι. Οἱ δέ γε ἡμῖν ὄντες
 μόλις ἂν ἀρκεῖεν ὧ πίνομεν ὕδατι. Κακὸν οὖν φυγόντες εὕρομεν 5
 ἄμεινον, τὸ τοῦ λόγου, εἰ δὴ κακὸν ἐκεῖνο κλητέον πρὸς τόδε
 παρατιθέμενον. Καὶ εἰ μὴ παρόντες ἡμῖν ἐτύγχανον Ἀπολλώνιος
 καὶ Διὸς μεγάλου τὸ δῶρον, ἀλλὰ καὶ Πολυδεύκης σὺν Ἀλκινόφ,
 οὐδὲν ἂν ἦν τὸ κωλύον εἰς τὸ σύννομον ἄστρον ἡμᾶς ἀφικέσθαι ἢ
 τάχα που καὶ εἰς γυναικὸς βίον ἐλεύσεσθαι. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν οὐκ 10
 ἄνευ θεῶν ἡμῖν ἡμαρτήκει, μή τις τῶν θυραίων ἀγαθῶν ἀπο-
 λελαυκότες τάχιστα τε ἐντεῦθεν ἀπῶμεν πρὶν τὸν ἱερὸν τοῦ Διὸς
 σηκὸν κατιδεῖν καὶ τῶν ἄλλων θεῶν ἀσπάσασθαι τὰ ἀγάλματα.
 Πάντα μὲν οὖν ἡμῖν ὑποιστέα τούτους ἔχουσί τε συμμάχους καὶ
 οὗσπερ ἔφημεν γράφουσιν. Οὐδὲ γὰρ μεταβαίημεν ἂν ἔστ' ἂν δι- 15
 δοίη θεὸς ἃ ἂν βουλώμεθα διανῦσαι, εἴτ' αὖθις δεισίθεος ἡμᾶς
 διαδέξεται Πλάτων, σοὶ καὶ τούτ' εἰ δοκεῖη.

5. ὧ PVL: ὄ vB ὕδατι PνBL: ὕδατος V 7. μὴ PVBv:
 μὲν L Ἀπολλώνιος PVνB: Ἀπόλλωνος L 9. κωλύον
 ἔγραψα: κωλύον PVνBL σύννομον PVνL: σύννομον B
 ἀφικέσθαι PVBv: ἀφίκεσθαι L 10. τάχα PVνL: τάχά B
 11. θυραίων PVνL: θυρέων B 15. οὗσπερ ἔφημεν γρά-
 φουσιν PνBL: οὗς προέφημεν μεταγράφουσι V

2.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΗ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΩ¹

Ζεὺς, ᾧ πάντα δουλεύει, θεοὶ καὶ δαίμονες καὶ ψυχαὶ καὶ ἄ
 θεῶν ἔργα, ἧ θεῖος ὁ Πλάτων διακελεύεται, Ἑρμῆς τε, ᾧ λόγον
 5 ἐνέταξεν ὁ καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστω τάξεις τε αἰδίου καὶ ἐνεργείας
 διανειμάμενος, καὶ οἱ τοῦ γένους ἡμῶν εἰλήχασι κήδεσθαι καὶ
 τῆς ἐμῆς, εἰ οἶόν τ' εἰπεῖν, σωτηρίας καὶ ὠφελείας ἀντιποιούμε-
 νοι, ἐς τὸ ἱερόν τε μένος τοῦ Διὸς, ὁ Μίνως ἐκόσμηι τε καὶ Ῥαδά-
 μανθυσ, κατηνάγκασαν ἀφικέσθαι. Δήμῳ γὰρ παλαιῶν ἐντετυχη-
 10 κῶς φιλοσόφων, ὧν ἔργον μοι βουλομένῳ καταριθμεῖν τὰ ὀνόματα,
 θεόν τε ἔγνω τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν καὶ, ὅτε δεῖ, προνοούμενον,
 οἷς τε λόγοις κυβερνᾶται τὸ πᾶν καὶ ὅπως γένος ἀνθρώπων δια-
 τᾶται καὶ δεδιήτηται. Καὶ σοὶ δὲ τῷ αὐτοῦ φίλῳ, ὅτε θεός τις
 κατελθὼν προνοήσαιτο, τῶν θεόθεν μοι ἀγαθῶν κοινῶν μεταδώσω·
 15 θυραίων δὲ ἀγαθῶν εἰ τῆδε κατηρκότες οὐ μετεσχῆκαμεν, καὶ
 τοῦτο θεῶν ἡγούμεθα δῶρον. Τοῦτ' ἄρα τὸ θνητὸν, ἐξ οὗ πάντα
 φύεται πάθη θνητὰ, εἴ τινος ὕλης ἐντύχοι τῶν παθῶν δεκτικῆς,

¹ Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Alexandre (Plethon *Traité des lois*. Ἐν
 Παρισίοις. 1858 σ. 372 κ. ἐ.) κατὰ τὸν Παρισιακὸν κώδικα *Supple-*
ment grec 205 (P), αἰῶνος ιε' τελευτῶντος, καὶ ὑπὸ τοῦ Legrand
 (*Bibliographie hellénique... aux XVe et XVIe siècles*. Τόμ. Β'
 σ. 242) (L) κατὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ ἡ προηγουμένη ἐπιστολὴ κώδικας P, V
 καὶ v. Ἐνταῦθα δ' ἐκδίδεται μετ' ἀντιβολὴν πρὸς τὸν ἐν τῇ Αὐτοκρατο-
 ρικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης *Phil. Gr. LXXXV*, ις' αἰῶνος (B).

2. Ἰωάννη ἀργυροπούλω v: ἀργυροπούλω B: Ἰωάννη κο-
 ρέστη V: Ἰωάννη P 7. οἶόν L: οἶον B 8. ἐκόσμηι τε L:
 ἐκόσμηι τε B 14. κοινῶν B: λείπει PVv 15. κατηρκότες
 PVB: κατηρτηκότες v 17. τινος ὕλης δεκτικῆς PVB: τινι
 ὕλη. . . δεκτικῆ V

τάχιστα τε ἀπαυθαδιάζεται καὶ τὸν κυβερνήτην παρακρουσάμενον
 ὅπου βούλεται τε καὶ πέφυκεν ἄπεισι καὶ τὰ οἰκεῖα προσαπεργά-
 ζεται. Τούτων τοίνυν τῶν λόγων ἡμεῖς εἰκότως ἐχόμενοι, οὐχ
 ὅπως πάνθ' ὑποίσοιμεν ἂν ὅσα δοκοῖη τῇ δαίμονι, ἀλλὰ καὶ χάριν
 εἰδέναι δίκαιοι ἂν εἶημεν προσοφειλοντες. Ἐπὶ δὲ ἡμῖν διαπρα- 5
 χθείη τὸ βούλημα· τοῦτο δ' ἐστὶν ἢ τῶν ἐξαιρουμένων ἡμῖν φιλο-
 σόφων δεσπόμεν ἢ μὴ ἀπάραι τῶν τῆδε· θεοσεβῆς ἡμᾶς διαδέξε-
 ται Πλήθων, θεῶ καὶ τοῦτ' εἰ δοκεῖη.

3.

ΒΗΣΣΑΡΙΩΝΟΣ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ¹

Βησσαρίων καρδινάλις Ἰωάννη τῷ Ἀργυροπούλῳ εὖ πράττειν.

Ἀνέγνωμεν ἃ πρὸς τὰ ἐν προοιμίῳ τῆς ὑπὲρ Πλάτωνος 10
 ἀπολογίας ἐνιστάμενος γέγραφας. Ἐθαυμάσαμεν οὖν, ὅτι πρὸς
 οὕτω βραχὺν καὶ σαφῆ λόγον ἑλληνικόν, ζητοῦντα κατ' ἐπιδρομὴν
 καὶ ἐπιτετμημένως εἰ ἔνια τῶν εἰδῶν εἰσι χωριστὰ ἢ πάντη ἀχώ-
 ριστα, καὶ, εἰ χωριστὰ, πότερον καθ' αὐτὰ ὑφειστηκότα ἢ ἐν

¹ Περιλαμβάνεται ἐν τῷ Vaticanus graecus 1393, φ. 9⁹ - ², αἰῶ-
 νος ιε' (B) καὶ ἐν τῷ ἐξ αὐτοῦ ἐκγραφέντι μετὰ τινων διορθώσεων
 χειρὶ τοῦ Ἀλλατίου κώδικος τῆς βιβλιοθήκης Vallicelliana τῆς Ῥώ-
 μης CVIII, 5 φ. 1² - 3², αἰῶνος ιζ' (A).

3. οὐχ L: οὐχ' B 4. ὅπως PVB: οἶον V ὑποίσοιμεν L·
 ὁπόσοι μὲν B 5. εἶημεν L: εἶη μὲν B 7. ἀπάραι L:

αι
 ἀπαραί B 10. Ἀνέγνωμεν ἔγραψα: Ἀνέγνωμεν BA προοι-
 μίῳς A: προοιμίῳς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος προοιμείῳς B

13. ἔνια ἔγραψα: ἔνοια BA εἰσι ἔγραψα: εἰσί B: εἰσί A

14. αὐτὰ ἔγραψα: αὐτὰ BA

ἐπινοίαις κείμενα· ἄλλως γὰρ ἂν ἐνῆν τὰ Πορφυρίου πρὸς ἔπος ἐκ-
 θέσθαι, γνώριμα καὶ παισὶν ὄντα· τοσοῦτον λόγων πλῆθος ἀντέ-
 θηκας, οὐδέν, ὡς οἶμαι, δέον. Ἄπερ καὶ ὡς περὶ μεγίστων δὴ
 τὸν λόγον ποιούμενα οὐ διερρήξαμεν ἀναγνόντες, ὡς αὐτὸς ὑπετί-
 5 θου, καὶ ἅμα ὅτι οὐδέν ἂν ἐγένετο προὔργου διαρραγέντων· καὶ
 γὰρ δὴ πολλοῖς καὶ πρὸ ἡμῶν ἐγνωστοί, ἐν ταῖς δημοσίαις πρὸς
 τοὺς ἀκροατὰς ὁμιλίαις καὶ ταῦτά σου πολλάκις παρενεύραντος,
 εἴτε πρὸς τὸ προκείμενον εἴτε καὶ μὴ οὐδέν δεῖ λέγειν. Διερρήξα-
 μεν οὖν αὐτὰ οὐδαμῶς· αὐτοὶ δὲ μηδεμίαν, ὡς ὄρας, σχολὴν
 10 ἄγοντες φιλοσοφεῖν, φεύγοντες ἅμα καὶ τὸ ἐρίζειν καὶ μάτην ἐπι-
 δείκνυσθαι, Θεόδωρον ἐξετάσαι τοὺς λόγους ὅσον δύνανται προε-
 τρέψαμεν καὶ κοινῇ συνδιασκέψασθαι μετὰ σοῦ, εἰ τὰ ἡμῖν εἰρη-
 μένα οὔτ' ἐπὶ τῶν ὄντων οὔτ' ἐπὶ τῶν μὴ ὄντων ἀληθεύει, ὡς φῆς,
 καὶ ἅμα γυμνασίας λογικῆς ἕνεκα καὶ ὥστε ἢ πεισθῆναι ἢ μεταπεῖ-
 15 σαι ἡμᾶς. Ἐκεῖνος μὲν οὖν τὸ κελευσθὲν ἐποίησεν· ἡμεῖς δὲ ὡσπερ
 καὶ πρότερον ταῦτα ἀκηκοότες καὶ εἰδότες, ὅμως οὐδένα πρὸς σέ
 πέποιήμεθα λόγον, δεδιότες μὴ χαλεπήνης διὰ τὸ εὐόργιστον,
 καὶ, περὶ πλείονος ποιούμενοι τὸ εὐνοϊκὸν τῆς δοξοσοφίας, οὐδέν
 τῆς ἀρχαίας περὶ σέ διαθέσεως ἠμείψαμεν. Οὕτω καὶ νῦν εὐλα-
 20 βούμεθα πέμψαι σοι τὰ γεγραμμένα, οὐκ ἐλπίζοντες ὁμοίᾳ ψυχῆς

1. ἐπινοίαις Λ: ἐπίνοίαις ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἐπει-
 νοίαις Β 3. οἶμαι Β: οἶμαι ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος οἶμαι Λ

4. ποιούμενα Λ: ποιούμενα ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ποιού-
 μενον Β 5. προὔργου ἔγραψα προύργου ΒΛ 7. ταῦτά
 ἔγραψα: ταῦτα ΒΛ 9. σχολὴν Λ: σχολὴν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γρα-
 φέντος σχολῆν Β 10-11. ἐπιδείκνυσθαι Β: ἐπιδείκνυσθαι ἐκ
 τοῦ πρῶτον γραφέντος ἐπιδείκνυσθαι Λ 11. θεόδωρον Λ: θεόδο-
 ρον Β 12. κοινῇ συνδιασκέψασθαι ἔγραψα: κοινῆσεν διασκέ-
 ψασθαι ΒΛ 13. οὔτ' ἐπὶ τῶν μὴ ὄντων ἐν συνεχείᾳ τοῦ κειμέ-
 νου Β: πρόσθετα ἐν τῇ ᾠα Λ 18-19. τῆς δοξοσοφίας – δια-
 θέσεως ἐν συνεχείᾳ τοῦ κειμένου Β: πρόσθετα ἐν τῇ ᾠα Λ

19. οὕτω Λ: οὕτω Β

ἡρεμία καὶ σὲ οἴσειν, καίτοι μετρίως τε καὶ πρὸς τὸν λόγον, οὐ τὸν λέγοντα εἰρημένα, καὶ ἅμα σοῦ ἄρξαντος. Τοῦτο δὲ οὐ δεινὸν, εἴ τις ἀπολογεῖται κατηγορούμενος, μᾶλλον δὲ τοῦτο μὲν ἀναγκαῖον, ἐκεῖνο δὲ περιττὸν καὶ μάλιστα ὅτι καὶ μετὰ πάντα τοὺς ἄλλους ἡμῖν ἐκοινώσω, δέον πρὸ πάντων ἡμῖν, εἰ ἀπ' εὐνοίας, ὡς ὁ φῆς, ἐγεγόνει. Τὸ γὰρ ἀπ' εὐνοίας καὶ πρώτοις καὶ μόνοις τοῖς φιλουμένοις κοινούμεθα. Ἡ οὖν ἔφημεν, οὐ πέμπομέν σοι τὰ γεγραμμένα, οὐτ' ἴσως πέμψομεν, εἰ μὴ ἐπαγγέλλοιο πρῶτον ἢ μὴν ἄνευ ἔριδος καὶ χολῆς καὶ διέναι καὶ ἀντειπεῖν, εἰ βούλοιο, καὶ πᾶσαν τῆς ψυχῆς ἀπελάσαι μῆνιν καὶ θυμὸν καὶ χόλον. 10 Τοῦτο δὲ φαμεν ὡς οἶόν τε μὲν ἀνθρώπῳ καὶ μέρος τι παθητικὸν ψυχῆς ἔχοντι, σαφῶς δὲ ἄλλως καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς ἠγμένῳ φιλοσοφίας. Εὖ πράττειν.

1. ἡρεμία ἔγραψα: ἡρεμία ΒΛ τε Λ: τὲ Β 3. μᾶλλον Β: μᾶλ(ἔπεται μαλ διαγεγραμμένον)λον Λ 5. ἐκοινώσω ἔγραψα: ἐκοινώσω ΒΛ πρὸ Β: πρὸ ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος περὶ Λ

εἰ
ἡμῖν εἰ ἀπ' Λ: ἡμῖν ἂ ἀπ' Β 7. κοινούμεθα ἔγραψα: κινούμεθα ΒΛ ἔφημεν ἔγραψα: ἔφαμεν ΒΛ 8. ἐπαγγέλλοιο Β: ἐπαγγέλοιο Λ 9. καὶ χολῆς Β: καὶ χολῆς Λ ἀντειπεῖν Λ: ἀντειπεῖν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀντίπειν Β 11. δὲ φαμεν ἔγραψα: δὲ φαμὲν ΒΛ

4.

ΔΟΝΑΤΟΥ ΑΤΖΑΪΩΛΗ

(6 Αυγούστου 1454) ¹.*D[onatus] Acc[iaolus] Johanni Argyropolo sal[utem].*

Marchus Venetus familiarissimus tuus et propter tuam in me benivolentiam mei quoque amantissimus dixit mihi nuper habuisse se litteras a te Bononie datas, mihi que tuo nomine salutem dixit, pro qua quidem re summas gratias tibi ago. Eam scilicet humanitatem, quam hic praesens mihi declarasti, absens etiam tuis litteris maximam pre te fers, cum ostendis te mei sedulo esse memorem. Mihi versa vice tu tuaque omnia non solum memorie sunt, sed etiam tante cure, ut die noctuque cogitare non desinam, nisi quonam pacto te virum doctissimum meique amantissimum ornare dignitate et beneficiis afficere possim. Tue igitur fidei et prudentie est curare ut quam primum ad nos redeas ea quidem mente, ut hanc civitatem tibi patriam perpetuo esse velis. Nam si ulla patria est, que in gravissimis casibus fortunarum tuarum te delectare possit, hec est profecto, que et pulchritudine sua et amenitate loci ceteris aliis est anteferenda. Iam vero mores horum hominum, natura, humanitas animum tuum movere vehementissime debent; ut in ea urbe vivere velis in qua non barbari, non insolentes viri, sed humani, domestici beneque morati homines vitam ducunt. Habes preterea hic permultos tibi familiaritate coniunctos eosdemque sapientie tue amatores, quorum benivolentis apud te plurimum valere debet;

¹ Εύρηται αυτόγραφος ἐν τῷ κώδικι Magliabecchianus VIII 1390 φ. 87⁶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης.

de me vero quid dicam nescio, quem vel amicissimum tibi vel amantissimum sapientie tue preter ceteros habes. Sed hec omitto, que ante discessum tuum familiarissime inter nos et amicissime disputata fuerunt; tuum igitur erit ad nos redire, nostrum vero curare ut rediens locum honorificum habeas neque alienum a dignitate tua. In quo tantum laborabimus, quantum poterimus in eo consequendo opera et studio contendere, et propter benivolentiam in nos tuam et propter studio in te nostro. De negotio Marci nostri quod tu tantopere mihi commendasti, puto te litteris suis certiore esse factum: res scilicet ex voto nostro successit, eamque nos opera nostra maxime iuimus, cum propter commendationem tuam, tum quia ille sanctissime reliquie amplitudine huius civitatis non videbantur indigne. Supplicationes pro ea re solempni pompa facte fuerunt et Marcho nostro debitum pretium persolutum, ut ex eo poteris plenissime cognoscere. Vale.

Florentie, die VI Augusti 1454.

5

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

(20 Αυγούστου 1454)¹.

Do[natus] J[ohanni] Argyropolo bisantio sal[utem].

Paucis ante diebus scripsi ad te brevem epistolam, quam dedi quidem amico ad te in Peloponessum perferendam.

¹ Εύρηται αυτόγραφος ἐν τῷ κώδικι Magliabecchianus VIII 1390 φ 87⁶ τῆς ἐν Φλωρεντίας Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης.

Deinde Johannes noster Macedo dixit mihi te adhuc esse Venetiis ibique navem expectare que te erat in Greciam portatura: statui igitur exarare aliquos versus et ad te mittere antequam isthinc discederes; non tam quia aliquid habeam dignum auribus tuis, quam ut intelligas me tui non esse immemorem; ego scilicet cursum tuum felicissimum cupio, reditum velocissimum exopto, deum fortunis tuis propitium esse vehementer precor. Cura igitur ut valeas et semper cogites de reditu tuo: nos vero laborem non desistimus ut de se satis nostro desiderio fiet et ratio maxime habeatur et utilitatis et dignitatis tue. Res Marci tui ex voto successit, valdique opera nostra adiuta est, quam propter tuam commendationem et diligentissime libentissimeque prestitimus. Vale.

Florentiae, XX Augusti 1454.

6.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΙΚΚΟΛΟΜΙΝΗ

ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ ΠΑΒΙΑΣ

(Μάιος 1467)¹.

Nescio quo animo filii tui obitum feras, si bono, est quod gratuler tibi, cui ratio medeatur, non tempus. Philosophiae tuae haec debetur constantia, cuius tota contentio mortis est commentata. Sin te hominem prestas, hoc est, pressuram doloris substines, quid ego brevis orae temptum epistola, quod Plato, quod Aristoteles, quod tota doctorum cohors, tot jam annos non potest. Diuturni proposui non subitae consolationis esse id robur oportet, confido tamen que

¹ Εύρηται εκδεδομένη εν ταῖς Epistolae et commentarii Jacobi Piccolomini cardinalis Papiensis. Ἐν Μεδιολάνῳ. 1506 φ. 116²-117² καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει Φραγκοφορτίου 1714 ὑπ' ἀρ. 200. Ἐξεδόθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Legrand (Cent-dix lettres grecques de François Filelfe. Ἐν Παρισίοις 1892. σ. 147 κ. ἐ.).

est sapientia tibi te non deesse. Sed quod in libris antehac dies docuisti, verioribus nunc experimenti tui argumentis probare, quam ob causam in consolationem non scribo doctissimo praesertim sui temporis non necessariam, nihil enim dici de hoc genere potest, quod tibi non sit, quam caeteris notius. Tenes nil mali esse in morte, in ea praesertim, quae in Domino accidit. Nosti quoque vitae nostrae condicionem vaporum assimilem esse, et quotidianis casibus subditam, in eiusque diuturnitate agenti ita dolores et detrimenta, et luctum vicissim contingere, ut longum iter habenti pulvis et luctum et pluvia. Anaxagorici quoque dicti es memor: Scisse se genuisse mortalem. Q. etiam Fabii, Paulique Aemilii memoriam habes, quorum alter spectatae virtutis consularem filium extulit, alter uno ante triumphum: duobus post amissis filiis, in concione ita locutus est, ut consolari populum non consolationem quaerere videretur. Poro autem intelligis, quid nobis christiana lex iubeat, quid gentilis etiam dictet, In altera lugeri vetantur mortui, quoniam iam quieverunt: altera lugendi terminum praeveniens foeminis, viris nullum praestituit, quoniam et nullum honestum. Sola tantum officia, quae languenti et mortuo praestita sunt, brevi significabo non tam ut moerorem, si quis est, per haec tollam, quam ut ea commemoratione intelligas, quanta hic in te, et filium inventa sit charitas. Doluit supra modum nefario scelere Paulus, nec ingemuit aliter, quam si de filio nuncium id accepisset. Crassatores anxia investigatione missis qui ad vias exciperent, iussit conquiri. Requisivit etiam horis pene singulis, in aliqua vitae spes haberetur, at excedenti peccata fragilitatis nostrae indulgit. Ipse vero Pater Nicenus, qui vulnera illius corde tuo excepit et consolationem non invenit, septem adhibitis medicis, ab ore morientis numquam discessit: nullum levaminis aut ministerii genus intemptatum relinquens, sed contrahens undique omnia per quae tam charo apud se posito pignori servari spiritus posset. Imprimis autem viaticum futurae quietis, plenum perfectumque, sen-

sibus adhuc integris, ministrare curavit, quod ille non minori religione accepit, quam pietate pater tantus impenderit. In complexo denique et benedictionibus suis Creatori animam reddidit. Eum porro defunctum flevit omnis curia, atque ad sepulchrum usque, non privati alicuius, sed Principis pompa est prosecuta, ut plane sit indicatum, quanti filius et in eo pater apud nos haberentur. Monumento autem intra Basilicam Petri indultus est locus parte admodum celebri, quae Calixtum continet, eius nominis tertium, et nec nisi magnis indulgeri est solitus. Ad summas quoque Basilicae gradus qui extra vestibulum sunt: Vicarius templi cum omni sacerdotum collegio, funebri solemnitate cadaver excepit. Si maius aliud potuisset conferri, contulissem libenter desideria nostra, dileximus etenim illum, et excellenti doctrinae tuae deberi indicavimus omnia. Videns ego Nicenum nostrum tanta affectum moestitia, ut sine lachrymis scribere horum quicquam non possit, ne perirent apud se sua, et caeterorum officia, commemoranda tibi ea putavi, pernicionem dolens, quod cui nulla antehac necessitas scribendi occasionem attulerit, attulerit nunc hic acerbissimus casus. In quo quaeso te, mi Argyropule, ut tui sis memor utque Xenophontis etiam facti imitationem tibi proponas. Etenim ille ut accepta inter sacrificandum morte filii, qui eadem qua Epaminondas, pugna occideret, coronam deposuit, moxque ut honestum exitum novit: eam resumpsit, sacrificiumque continuans ne lachrymatus est quidem: Ita tu ex me audiens Bartholomaeum tum in fideli patris sui ministerio accepisse vulnus, et plenam religionis mortem obiisse: tum autem viventi, et mortuo suprema pietatis opera cumulate indulta, si quam naturae imperio virtutis vim posuisti, pari constantia recipe et homo christianus Christum tuum Sancti Iob verbis alloquere: Dedisti Domine filium et abstulisti: factum est quod placuit tibi. Sit nomen tuum benedictum in saecula. Vale.

Romae, maii 1467.